

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Samlivs- og likestillingsavdelingen
Postboks 8036 Dep
0030 OSLO
postmottak@bld.dep.no

Oslo, 01.12.2012
Vår ref. TLH/AH Journalnr.: 1322

Høringsvar Norsk Psykologforening – forslag til lovendringer for å gi barn bedre beskyttelse mot vold og overgrep.

Norsk Psykologforening viser til høringsbrev datert 12.10.2012 og høringsnotat "Forslag til endringer i lov 8. April nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) mv. for å gi barn bedre beskyttelse mot vold og overgrep".

Psykologforeningens kommentarer gis til de problemstillingen departementet etterspør i sitt høringsbrev.

Bostedsforelders rett til å beskytte barnet mot vold og overgrep

Konklusjon: Psykologforeningen støtter intensjonen om å tydeliggjøre foreldres rett og plikt til å hindre samvær med den andre forelder i de tilfeller det er en reell frykt for vold og overgrep. Dette bør ikke spesifiseres til å gjelde bostedsforeldre, men være en rett og plikt som gjelder begge foreldre.

Psykologforeningen er enig med departementet i at foreldre har ansvar for at deres barn ikke blir utsatt for vold eller overgrep verken av den annen forelder eller andre, og departementet sannsynliggjør i sin gjennomgang av gjeldende rett at foreldre har en hjemmel til å kunne holde barnet tilbake fra den andre forelder når de har en reell frykt for at barnet blir utsatt for overgrep. Det fremgår også her i referansene til Ot.prp. nr. 103 at reell frykt ikke kan være enhver påstand om overgrep, men at det må foreligge forhold som underbygger påstanden. Det er imidlertid vanskelig og operasjonalisere, gir ikke den enkelte forelder noen god og tilstrekkelig klar veiledning og innebærer en risiko for konflikt med hensyn til om frykten virkelig var begrunnet eller ikke. Dette må imidlertid være underordnet behovet for å tydeliggjøre foreldres rett og plikt til å beskytte sine barn mot overgrep. Psykologforeningen har også forståelse for at den bekymrede forelder skal slippe å måtte kalkulere i forhold til spørsmålet om at tilbakeholdelsen på lengre sikt kan medføre at barnet blir overført til den andre forelder, grunnet påstander om ubegrunnede anklager.

Det imidlertid mer problematisk at departementet kun ønsker å tydeliggjøre bostedsforelders rett og plikt til å beskytte barna mot overgrep fra samværsforelder. Departementet skriver på side 9 i høringsnotatet at samværsforelder også har plikt til å beskytte barnet sitt mot vold og overgrep, men dette foreslås ikke særskilt regulert. Videre drøfter departementet konsekvent bostedsforelders mulighet til å nekte samvær når det er reell frykt for at barnet utsettes for overgrep fra samværsforelder.

Premisset for dette forslaget beskrives i kapittel 2.2 "Problemstilling" som "*I noen tilfeller opplever bostedsforelder en reell frykt for at barnet utsettes for vold eller overgrep hos samværsforelder[...]*". Utfra barnets rett til beskyttelse finner Psykologforeningen det vanskelig å forstå at det skal være behov for en regulering som stadfester bostedsforelders rett og plikt til å nekte samvær ved reell frykt, men at samværsforelder ikke skal ha samme eksplisitte rett og plikt. Det vil for eksempel kunne oppstå situasjoner hvor samværsforelder får informasjon om bostedsforelder mens barna er hos dem som gjør at man ikke finner det forsvarlig å returnere barna til bostedsforelder. I slike tilfeller bør samværsforelders rett og plikt til å beskytte barnet være like eksplisitt formulert som bostedsforelders rett og plikt til å nekte samvær ved reell frykt.

Høringsnotatets ensidige bruk av "*bostedsforelders frykt for overgrep fra samværsforelder*" medfører at departementet må leses slik at de legger til grunn at barn i større grad er utsatt for risiko for overgrep fra en samværsforelder enn en bostedsforelder uten at dette underbygges. Dette kan muligens være tilfelle hvis forslagene er ment å gjelde saker hvor man allerede har kjennskap til at samværsforelder har begått handlinger som tilsier at risikoen for vold og overgrep allerede er til stede. Eventuelt at vold og overgrepssproblematikk er en del av vurderingsgrunnlaget for at samværsforelder ikke har fått bostedsforelder-ansvar. Om man har dette som forutsetning gir det mening å formulere en bestemmelse som gir bostedsforelder rett til å nekte samvær ved reell frykt for vold/overgrep men ikke vice versa. Imidlertid synes ikke forslaget å innebære en slik forutsetning. Bestemmelsen foreslås gjelde for alle saker hvor foreldre har gått fra hverandre og inngått avtale om samvær. Det finnes ikke generelt sett grunnlag for å anta at foreldre med delvis samvær har større risiko for å utsette barn for vold eller overgrep, enn forelder med den daglige omsorgen. Avgjørelsen om at en forelder skal ha den daglige omsorgen innebærer ikke nødvendigvis at denne forelder er bedre skikket.

Departementet referer på side 23 og 24 til Ot.prp. nr. 103 (2004-2005). Det bemerkes at det i de refererte uttrekkene ikke tas stilling til om forelder er "bostedsforelder" eller "samværsforelder". Man skriver her "en av foreldrene". Videre er eksempelet som brukes fra Rt. 1989 s. 320 hvor det fremgår at "det overhodet ikke kan tas noen risiko i et slikt forhold", hentet fra en sak hvor barna før en anmeldelse hovedsakelig bodde hos den påklagede. Eksempelet understreker at det bør spille mindre rolle om man er "bostedsforelder" eller "samværsforelder". Intensjonen i forslaget er å tydeliggjøre at foreldre som har en reell frykt for at barnet deres utsettes for vold og/eller overgrep har en rett og plikt til å beskytte barnet inntil retten har kunnet treffe en midlertidig avgjørelse. Denne retten og plikten til å beskytte barna må også gjelde samværsforelder.

Endring av barneloven slik at retten kan treffe midlertidig avgjørelse på begjæring i saker der det er risiko for vold eller overgrep mot barnet

Konklusjon: Psykologforeningen støtter forslaget om at retten skal fatte foreløpig avgjørelse i saker der det er risiko for vold eller overgrep dersom en av partene krever det.

Departementets foreslår å endre dagens bestemmelser i barneloven fra at retten kan treffe en foreløpig avgjørelse om opphør av samvær, til at retten har en plikt til å gjøre dette der det er risiko for vold og overgrep. Imidlertid skriver departementet at det er behov for denne bestemmelsen "[i] saker der det er risiko for at barnet utsettes for vold eller overgrep fra samværsforelder [...], mens forslaget til lovendring stadfester at det skal gjelde dersom en av partene krever det.

Behovet for å sikre barna må alltid veie tyngst og det synes viktig å sikre at samvær opphører midlertidig der det er reell frykt for vold eller overgrep. Dette må være uavhengig om det er snakk om bostedsforelder eller samværsforelder.

Om barnevernet skal ha mulighet til å opptre som partshjelper i en sak etter barnevernloven.

Konklusjon: Psykologforeningen er uenig i forslaget om å tillegge barnevernet rollen som partshjelper for en forelder. Utfordringer knyttet til å sikre at bekymrede foreldre forfølger dette til det beste for barnet bør søkes løst på andre måter. Psykologforeningen ønsker velkommen en bred utredning og høring om forholdet mellom barnvernloven og barneloven.

Departementet reiser spørsmålet om barnevernet i større grad bør kunne tre inn som en partshjelper i de tilfellene hvor bostedsforelder av ulike grunner ikke selv har ressurser til å fremme sin bekymring for barnet overfor retten. Når en forelder henvender seg til barnevernet med sin bekymring om den andre forelderens handlinger, er det barnevernets ansvar å gi veiledning om hvordan man skal gå frem etter lov og forskrift for å endre samværsordningen. Det kan videre være en oppgave for barnevernet å påse at den bekymrede forelder gjør det som er nødvendig av hensyn til barnet. Noen foreldre vil ha vansker med det, kanskje særlig når de er engstelige for reaksjoner / represalier fra den andre forelder.

Imidlertid er det problematisk om barnevernet får en funksjon som partshjelper. Barnevernets primære funksjon er å ivareta barnet. En tilleggsfunksjon som partshjelper for en av foreldrene innebærer utfordringer knyttet til rollekonflikten ved å skulle ivareta flere parters interesser samtidig. Barnevernet har ansvar for å vurdere om den samlede omsorg barnet får er god nok, og må til enhver tid kunne stå fritt til å vurdere tiltak til beste for barnet. Det må ikke etableres en relasjon som eventuelt kan vanskeliggjøre andre nødvendige tiltak senere. Det innebærer blant annet at barnevernet skal være varsom med å gi en forelder råd om å hindre barnets kontakt med den andre forelder.

Forslaget kan også bidra til forvirring i forhold til barnevernlovens og barnelovens ulike funksjonsområder. Psykologforeningen er enig i at det er utfordringer knyttet til forholdet mellom barnevernloven og barneloven. En utvidelse av barnevernets oppgaver til også å gå inn på barnelovens område krever et langt grundigere forarbeid enn hittil er gjort. Psykologforeningen ønsker en bred utredning og høring om forholdet mellom barnevernloven og barneloven velkommen.

Tap av samværsrett og foreldreansvar fremmet som et sivil krav i en straffesak mot samværsforelder

Konklusjon: Psykologforeningen er enig i departementets vurdering at det finnes gode argumenter for og i mot dette forslaget, og imøteser en egen utredning og høring på dette spørsmålet.

Tydeliggjøring av at barn under syv år som er i stand til å danne seg egne synspunkter skal gis anledning til å uttale seg, at barn skal høres om alle relevante sider ved saken og få informasjon i forkant av høringsen og i etterkant om utfallet.

Konklusjon: Psykologforeningen er enig i at barn under 7 år også må få anledning til å bli hørt. Det er imidlertid viktig at man har et godt faglig fundament og tydelige retningslinjer for å avgjøre hva det vil si å "være i stand til å danne egne synspunkter". Her må man blant annet ta i betraktning hvilke forutsetninger barnet har for å forholde seg til objektiv sannhet, hvilket eventuelt krysspress barnet lever under, hvorvidt barnets rettigheter ivaretas bedre ved å slippe å uttale seg med videre.

Det er i mange sammenhenger tydeliggjort at barn i for liten grad og ofte svært sent får anledning til å uttale seg om sin situasjon og framtid. Det er viktig at Departementet med dette ønsker å gi en større mulighet for dette. Men det blir sjelden i tilstrekkelig grad poengtert at det for mange barn vil kunne være en alvorlig belastning å uttrykke – og særlig ha ansvar for å ha uttrykt – sin mening. Vi kan vanskelig forhindre foreldres mulige negative reaksjoner overfor barnet på det de har uttalt. En kan heller ikke alltid være sikker på at barnet uttrykker sin egen mening eller forstår "sannhet" på samme måte som voksne. Kunnskap om utviklingspsykologi tilsier at små barn ikke i samme grad som voksne har et forhold til sannhet som noe som er basert på objektive kriterier. De søker støtte hos andre for å få hjelp til å vite hva som er riktig, og i situasjoner hvor man er utsatt for et stort krysspress fra de viktigste personene i livet sitt, kan det å skulle uttale seg være en stor belastning. Dessuten må en regne med at mange barn vil ha vansker med å forstå rekkevidden av det de sier. Jo yngre de er, desto mindre overskuer de mulige konsekvenser av sine uttalelser. Det at så mange barn etterpå uttrykker at de ble spurt svært sent eller aldri, er ikke ensbetydende med at alle ville ha ønsket å svare den gang de kunne blitt spurt.

Det vil alltid være de voksne som må foreta vurderinger både av hvordan barn skal snakkes med og hvordan det de sier kan forstås. Slik sett blir det for enkelt når Departementet uttrykker at "... barna selv er eksperter på sin situasjon." Det riktige er at barnet vet mye om sitt liv, og mye av dette vil være av betydning å bli kjent med når en skal ta beslutninger om barnets videre liv. Det er viktig å nøye vurdere hvordan barn skal spørres om sine opplevelser og meninger. Retten til ikke å uttale seg må også tydeliggjøres for barnet. De som skal snakke med barn om så vidt følsomme tema, må sørge for å utvikle tilstrekkelig kompetanse for å gjennomføre samtalen på en måte som ikke gjør livet til barnet enda vanskeligere.

Tilbakemelding til barnet fra dommerens side om resultatet av en sak som berører det, vil være et viktig og positivt tiltak.

Lovfesting av rett og plikt for dommere til å melde fra til barnevernet om bekymringsverdige forhold de får kjennskap til under behandlingen av en sak for domstolene uten å være bundet av taushetsplikten

Konklusjon: Psykologforeningen er enig i departementets forslag om at også dommere uavhengig av taushetsplikten har rett og plikt til å melde fra til barneverntjenesten.

Bruk av sakkyndige etter barneloven § 61 første ledd nr. 3.

Konklusjon: Psykologforeningen er enig i et forslag om at det offentlige overtar utgiftene til sakkyndige utredninger av disse sakene. Innføring av en slik ordning bør gjelde alle saker, ikke bare de saker der det er uttrykt bekymring for vold eller overgrep.

Det innebærer ofte store økonomiske kostnader for foreldrene at det engasjeres en sakkyndig til å utrede en barnefordelingssak. Mange vil derfor kvie seg for at dette gjøres. Resultatet kan bli at saken blir mangelfullt opplyst, og at det kan bli tatt avgjørelser som ikke er til barnets beste.

Det er ikke utenkelig at den økende praksis i at en forelder henvender seg til barnevernet for å få fremmet sin sak vedrørende samvær, har sammenheng med kostnadene til sakkyndig bistand i en barnelovssak. Barnevernets arbeid er gratis for foreldrene. For mange psykologer som utfører disse utredningene, kan det være et dilemma om hvor omfattende arbeidet skal gjøres når de skjeler til foreldrenes økonomi.

Vennlig hilsen

Tor Levin Hofgaard
President i Norsk psykologforening
(sign.)